

سفر پزشکیان به آذربایجان می‌تواند فرصتی برای تفهیم پیام‌های امنیت ملی ایران به کشورهای منطقه باشد

دولت مشکوک را توجیه کنید

علی ملکی خبرنگار گروه سیاست

روز گذشته خبرگزاری ترند جمهوری آذربایجان به نقل از سفارت ایران در باکو خبر داد که مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور کشورمان برای شرکت در اجلاس سران اکو به این کشور سفر خواهد کرد. بر این اساس سفر هیئت عالی‌رتبه کشسورمان در حالی انجام می‌شود که سؤالات جدی درباره نقش مستقیم یا غیرمستقیم برخی بازیگران منطقه‌ای، از جمله جمهوری آذربایجان در حملات اسرائیل علیه کشورمان بی‌پاسخ مانده است. باتوجه‌به سوابق همکاری باکو با تل آویو، شرکت پزشکیان در اجلاس اکو می‌تواند فرصت‌هایی داشته باشد مشروط به اینکه از این سفر برای گرفتن تضمین‌های مشخص امنیتی استفاده شود. عدم واکنش به شواهد روشن‌ و عدم مطالبه‌گری فعال، پیام اشتباهی به بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مخابره خواهد کرد؛ پیامی مبنی بر آنکه می‌توان علیه ایران اقدام کرد و هم‌زمان میزبان عالی‌ترین مقاماتش بود. این سفر اگرچه در چهارچوب همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای و تعاملات رسمی میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (اکو) انجام می‌شود و سفری دو جانبه نیست، اما نمی‌تواند از سایه تحولات اخیر امنیتی به‌ویژه جنگ ۱۲ روزه ایران و رژیم‌صهیونیستی و برخی شواهد از نقش تسهیلی جمهوری آذربایجان در تجاوز به ایران، جدا در نظر گرفته شود. اگر این سفر بدون اشاره به اتفاقات امنیتی اخیر انجام گیرد، نمتها فرصت اثرگذاری را از بین می‌برد، بلکه می‌تواند به‌عنوان نشانه‌ای از انفعال یا تأیید غیرمستقیم اقدامات خصمانه احتمالی باکو تفسیر شود. از سوی دیگر برگزاری اجلاس سران اکو در «خانکندی» شهری که در سال‌های اخیر به کانون درگیری‌های قومی-ژئوپلیتیک میان آذربایجان و ارمنستان بدل شده، خود دارای پیام‌هایی است. جمهوری آذربایجان با برگزاری نشست اقتصادی در شهر مورد مناقشه، سعی دارد روایت حاکمیت کامل خود را تثبیت کند.

اکو در معادلات ایران

سازمان همکاری اقتصادی (اکو) به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای منطقه‌ای در آسیا، با هدف ارتقای توسعه پایدار، بهبود معیشت ملت‌ها و تقویت پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی میان کشورهای عضو بنیان‌گذاری شد. این سازمان که در سال ۱۹۸۴ با مشارکت سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان بر مبنای معاهده امیر شکل گرفت، با الحاق هفت کشور آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی در سال ۱۹۹۲، به نهادی چندملیتی با ابعاد وسیع‌تر بدل شد. در حال حاضر کشورهای ایران، ترکیه، پاکستان، افغانستان، آذربایجان، قزاقستان، قزقیزستان، ترکمنستان، ازبکستان و تاجیکستان عضو این سازمان هستند. اکو امروز نقش مهمی در هماهنگی سیاست‌های اقتصادی و تقویت همکاری میان اعضای خود ایفا می‌کند. ساختار سازمانی این نهاد شامل نشست سران، شورای وزیران، شورای نمایندگان دائم و شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای است که هر یک در سطوح مختلف به سیاست‌گذاری، اجرا و برنامه‌ریزی می‌پردازند. دبیرخانه سازمان که در تهران مستقر است مسئولیت پیگیری امور اجرایی، هماهنگی میان اعضا و برگزاری نشست‌های سازمان را بر عهده دارد.

یکی از ویژگی‌های برجسته اکو، توجه آن به تدوین موافقت‌نامه‌های عملیاتی در حوزه‌های تجارت، حمل و نقل، سرمایه‌گذاری، استانداردسازی، بیمه، بانکداری و تسهیل صدور روایید است. ایجاد بانک توسعه و تجارت اکو، شرکت بیمه ائتکای، مؤسسات آموزشی و فرهنگی و همچنین مراکز تخصصی در حوزه‌های مدیریت خشکسالی، انتقال فناوری و مبارزه با بلایای طبیعی، نمونه‌هایی از تلاش‌های این سازمان در جهت توسعه زیرساخت‌های همکاری منطقه‌ای است. از سوی دیگر برگزاری مستمر نشست‌ها و اجلاس‌های تخصصی از جمله شورای برنامه‌ریزی منطقه‌ای، اجلاس وزرای کشاورزی، اقتصاد،

جنگ واخلاق

ادامه از صفحه یک

۳. نظامی‌گری رومانتیک (Romantic Militarism)

ایسن نظریه به جنگ را اوج تجلی فضایل اخلاقی می‌داند و معتقد است که تنها در میدان نبرد است که شجاعت، فداکاری و از خودگذشتگی به کمال می‌رسند. طرفداران این دیدگاه جنگ را وسیله‌ای برای رستگاری روحی و کسب افتخار تلقی می‌کنند.

۴. سنت جنگ عادلانه (Just War Tradition)

این سنت که ریشه در اندیشه آگوستین دارد و توسط متفکرانی چون آکویناس، ویتوری و سونراس شرح و بسط یافته، رویکردی میانه‌ارانه می‌دهد. در دوران معاصر، مایکل والزر و تامس نیگل از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان این سنت هستند. این نظریه تلفیقی از وظیفه‌گرایی و فایده‌گرایی است که تلاش می‌کند شرایط اخلاقی جنگ را تبیین کند. در اندیشه سیاسی شیعه هم جنگ ابتدایی از وظایف معصوم است و در غیاب معصوم ما فقط جنگ دفاعی داریم؛ یعنی جنگ وقتی عادلانه است که در دفاع از خود باشد.

ارزبایی این چهارنظریه

نظریه سیاسی دو کارکرد اساسی دارد: کارکرد آرمانی (ترسیم زندگی جمعی مطلوب) و کارکرد اقتناعی (متقاعد کردن افراد برای پیروی از آرمان‌ها). چالش اصلی این است که چگونه هر دو کارکرد را هم‌زمان محقق کرد. یعنی نظریه‌ای قابل قبول است که هم وجه اخلاقی و آرمان‌گرایی را داشته باشد و هم وجه عملی و واقع‌گرایانه.

اگر تنها به صلح‌طلبی تکیه کنیم، نظریه‌ای آرمان‌گرایانه و غیرعملی خواهیم داشت که واقعیت‌های تاریخی و روان‌شناسانی انسان را نادیده می‌گیرد. صلح‌طلبی نمی‌تواند تبیین کند که اگر به ما حمله شد و مورد تجاوز قرار گرفتیم چه باید بکنیم. اگر فقط واقع‌گرایی را بپذیریم، مسئولیت اخلاقی را کاملاً کنار گذاشته‌ایم و فقط به خودمان فکر می‌کنیم. این وجه سلب مسئولیت اخلاقی در واقع‌گرایی ناپذیرفتنی است. سنت جنگ عادلانه تلاش می‌کند این دو انگیزه را آشتی دهد؛ از یک سو انگیزه‌های خودگردیانه (نفع شخصی وواقع‌گرایی) و از سوی دیگر انگیزه‌های دیگ‌رگز یانه (برابری و صلح‌طلبی). این رویکرد هم آرمان صلح‌طلبی را حفظ

استانداردسازی و خصوصی‌سازی، نشان از پویایی و عزم جدی سازمان برای به‌روزرسانی همکاری‌ها و پاسخگویی به نیازهای در حال تحول منطقه دارد. تقویم وقایع سالانه اکو نیز چهارچوبی برای زمان‌بندی فعالیت‌های تخصصی و فنی سازمان فراهم می‌آورد که نقش مهمی در انسجام برنامه‌ها و افزایش بهره‌وری آن‌ها دارد. در مجموع سازمان همکاری اقتصادی (اکو) به‌عنوان نمونه‌ای موفق از همکاری‌های جنوب-جنوب، ظرفیت بالایی برای ایفای نقش مؤثر در معادلات اقتصادی و ژئوپلیتیک منطقه دارد و می‌تواند به‌عنوان الگوی مناسبی برای دیگر نهادهای منطقه‌ای در جهان مورد توجه قرار گیرد.

لزوم راستی‌آزمایی عملی

گزارش برخی رسانه‌ها حاکی است بخشی از حملات اسرائیل علیه ایران از سوی دریای خزر و آسمان باکو آمده‌اند. موضوعی که زمینه‌ساز تماس‌ها و هشدارهای پیاپی از سوی مقامات ایرانی شد. اگرچه وزیر خارجه آذربایجان خیلی زود در تماس با عباس عراقچی گفت کشورش اجازه چنین استفاده‌ای را نداده، اما تهران این بار می‌تواند با صراحت بیشتر خواستار راستی‌آزمایی عملی شود. سفیر ایران در ارمنستان نیز هشدار داد اگر اثبات شود اسرائیل از خاک آذربایجان برای حمله استفاده کرده، باکو باید منتظر واکنشی جدی باشد. رسانه‌هایی چون رویترز و گاردین هم به این موضوع پرداخته‌اند و گزارش داده‌اند که این مسئله در حال تبدیل‌شدن به یک بحران دیپلماتیک واقعی است. تماس تلفنی مسعود پزشکیان با الهام علی‌اف در روز پنجم تیرماه و در میانه فضای ملتهب پس از آتش‌بس، بیشتر از یک گفت‌وگوی دیپلماتیک معمولی بود. پزشکیان سعی کرد پیام اصلی تهران را بار دیگر تکرار کند که «ایران به دنبال صلح و ثبات در منطقه است و در همین راستا، روابط با همسایگانی چون جمهوری آذربایجان برای ایران ارزشمند است.» او در عین ابراز همبستگی با مردم آذربایجان خواستار راستی‌آزمایی درباره شایعات مربوط به عبور پهپادهای اسرائیلی از آسمان آذربایجان شد؛ موضوعی که علی‌اف با قاطعیت رد کرد. رئیس جمهور آذربایجان با ابراز تأسف از قربانیان ایرانی بر احترام به حاکمیت ایران تأکید کرد و گفت کششورش هرگز اجازه استفاده از فضای هوایی‌اش علیه ایران را نداده و نخواهد داد.

علی‌اف خواهان گسترش روابط در همه سطوح شد، پیشنهاد نشست سه‌جانبه با حضور روسیه برای پیشبرد پروژه کریدور شمال-جنوب را مطرح و از پزشکیان برای حضور در اجلاس آینده سازمان اکو در باکو دعوت کرد و گفت‌وگو با وعده همکاری‌های بیشتر پایان یافت.

دیپلماسی با چشم باز

اصل حضور رئیس جمهور در اجلاس رسمی اکو و تلاش برای حفظ کاتال‌های ارتباطی میان کشورها، قابل تقدیر است. جمهوری اسلامی ایران همواره بر چندجانبه‌گرایی، همکاری‌های منطقه‌ای و تقویت سازان‌های اقتصادی مستقل از قدرت‌های فرامنطقه‌ای تأکید داشته است. اما درعین حال، تجربه نشان داده که در میدان سیاست خارجی، حسن‌نیت به تنهایی کافی نیست و دیپلماسی واقعی در گروی ترکیبی از گفت‌وگو، بازدارندگی و هوشیاری نسبت به تهدیدات است. در آستانه این سفر، سه واقعیت مهم را نمی‌توان نادیده گرفت.

۱. سابقه طولانی همکاری نظامی-اطلاعاتی باکو با رژیم‌صهیونیستی از اوایل دهه ۹۰ میلادی، جمهوری آذربایجان یکی از متحدان راهبردی اسرائیل در منطقه قفقاز بوده و این رابطه فراتر از مناسبات تسلیحاتی به همکاری‌های اطلاعاتی، استقرار تجهیزات شوندو تأسیس پایگاه‌های پهپادی گسترش یافته است. تحلیل‌گران منطقه‌ای بارها هشدار داده‌اند مرزهای شمالی ایران به‌ویژه در جمهوری خودمختار نخجوان و مناطق تازه‌تحت‌کنترل باکو در قره‌باغ باید بیشتر مورد رصد قرار گیرد تا به سکویی برای فعالیت مخفی نهادهای نظامی-اطلاعاتی تل آویو بدل نشود.

۲. نقش تأییدنشده اما احتمالی باکو در جنگ ۱۲ روزه جنگی که از ۲۳ خرداد ۱۴۰۴ آغاز شد و با حملات پهپادی و موشکی گسترده اسرائیل به تأسیسات حساس ایران همراه بود، نقطه عطفی در امنیت منطقه شد. در این جنگ، ضمن پاسخ مقتدرانه با موشک‌های نقطه‌زن و پهپادهای انتحاری و رزمی، بخشی از حملات دشمن به مبدأهای خارجی نسبت داده شد. لاشه پهپادهای منهدم‌شده در مرزهای شمال‌غرب کشور، کشف سه مخزن سسوخت خارجی در سواحل مازندران و ردیابی

دخالت بشردوستانه: مثل نسل‌کشی رواندا (۱۹۹۴)

۱. دخالت بشردوستانه: مثل نسل‌کشی رواندا (۱۹۹۴) که ۸۰۰ هزار نفر کشته‌شدند. سؤال این است که آیا جامعه بین‌المللی حق دخالت برای جلوگیری از چنین جنایاتی را دارد؟ تردیدهایی وجود دارد؛ وجود انگیزه‌های واقعی بشردوستانه، تعارض با حاکمیت ملی، احتمال موفقیت و خطر سوءاستفاده.
۲. جنگ پیشگیرانه: بر خلاف جنگ پیش‌دستانه (در برابر تهدید قریب‌الوقوع)، جنگ پیشگیرانه در برابر تهدید احتمالی است. این نوع جنگ مشکلاتی جدی دارد زیرا الگوی خطرناکی برای سایر کشورها ایجاد می‌کند و ممکن است جنگ‌های ناعادلانه را افزایش دهد که دقیقاً اسرائیل همین کار را می‌کند.
ب) عدالت در حین جنگ (Jus in Bello)
این بخش دو اصل اساسی دارد:

۱. اصل تمایز: باید میان نظامیان و غیرنظامیان تفکیک قائل شد. همچنین در میان نظامیان نیز باید میان جنگجویان فعال و غیرجنگجویان (اسیرا، زخمی‌ها، کادر پزشکی) تمایز گذاشت. حمله به اوین و شهید شدن ۷۱ غیرنظامی ناقض این اصل است.
۲. اصل تناسب: خسارت وارده باید متناسب با ظلمی باشد که باید جبران شود. این توضیح می‌دهد که چرا سلاح‌های کشتار جمعی غیراخلاقی هستند، ما چه خسارتی به اسرائیل زده بودیم که این تجاوز در تناسب با آن بوده باشد؟

مثال: در همان وضعیت مهاجم تبر به دست، اگر اسلحه به جای مهاجم به کودک بی‌گناهی در آن سوی خیابان نشانه رود، شلیک مجاز نیست، حتی اگر صدای شلیک مهاجم را منحرف کند. همچنین اگر مهاجم کودکی با اسباب‌بازی پلاستیکی باشد، استفاده از اسلحه «قتل زیاده از حد» محسوب می‌شود.

ج) عدالت پس از جنگ (Jus Post Bellum)
این بخش دو روایت دارد:
روایت حداقلی: بر محدود کردن آسیب‌هایی که فاتحان می‌توانند به شکست‌خوردگان وارد آورند، تمرکز دارد.
روایت حداکثری: فاتحان را موظف می‌کند که شرایط صلح را عادلانه و شفاف اعلام کنند، حقوق تهدیدشده را تضمین کنند، مسئولیت را

مسیرهای پروازی پهپادهای تهاجمی همگی قران و شواهدی از نقش احتمالی جمهوری آذربایجان در تسهیل این حملات را به دست می‌دهند.
۳. ابهام درباره رفتار باکو در آینده‌ای نزدیک
هرچند الهام علی‌اف در تماس تلفنی با پزشکیان همکاری امنیتی با رژیم‌صهیونیستی علیه ایران را انکار کرده است اما تکذیب صرف در برابر شواهد میدانی، فاقد اعتبار راهبردی است. تجربه نشان داده باکو تاکنون در موضوعات مشابه از شفاف‌سازی رسمی و پاسخگو بودن در چهارچوب قواعد هم‌جواری، خودداری کرده است.

در سایه ریزپرنده‌ها

به‌منظور تحکیم موضع صریح ایران درباره هرگونه همکاری در تعرض به خاک کشور، پیشنهاد می‌شود در حاشیه این اجلاس و در گفت‌وگوهای دوجانبه با مقامات آذربایجان، چند نکته اساسی پیگیری شود.

۱. شفاف‌سازی در خصوص مخازن سوخت کشف‌شده در دریای خزر

این مخازن، متعلق به جنگنده‌هایی با برد بلند است که از پایگاه‌های نزدیک به دریای خزر پرواز کرده‌اند. باتوجه‌به موقعیت جغرافیایی آذربایجان و عدم وجود پایگاه‌های آمریکایی در این محدوده، نقش باکو در تأمین یا میزبانی این تجهیزات باید به‌صورت صریح مورد پرسش قرار گیرد.

۲. درخواست رسمی برای تحقیق مشترک درباره مسیرهای پهپادی شناسایی‌شده

گزارش‌های امنیتی و شهادت‌های محلی درباره ورود پهپادهای تهاجمی از مرز آذربایجان باید در قالب یک کارگروه مشترک بررسی شود. اگر باکو صادانه مدعی بی‌خبری است، راهی جز همکاری اطلاعاتی با تهران ندارد.

۳. پامدهای هم‌پیمانی نظامی با رژیم متخاصم
همکاری با رژیم‌صهیونیستی علیه ایران، صرف‌نظر از شدت یا گستره آن، به معنای عبور از خطوط قرمز امنیت ملی جمهوری اسلامی است. تأکید بر اینکه ایران تاکنون با صبوری و دیپلماسی رفتار کرده، اما استمرار این روند می‌تواند شرایط را به‌سوی پاسخ‌های بازدارنده سوق دهد، بخشی از این پیام غیرمستقیم دیپلماتیک است.

بزرگداشت شهدای جنگ ۱۲ روزه

۱. بزرگداشت شهدای جنگ ۱۲ روزه: یادآوری قربانیان جنگ ۱۲ روزه، نه تنها عزت ملی را تقویت می‌کند، بلکه می‌تواند به عنوان ابزاری برای تقویت روحیه پایداری و شجاعت در نسل جوان عمل کند.

۲. بازسازی و مرمت اماکن تاریخی: بازسازی اماکن تاریخی و اماکن مذهبی در مناطق آسیب‌دیده، می‌تواند به احیای هویت فرهنگی و تقویت روحیه پایداری کمک کند.

سه نکته پایانی مهم

۱. ابزارآرزیایی جامع: از این سه معیار می‌توان برای ارزیابی اخلاقی همه جنگ‌ها استفاده کرد. جنگ‌ها ممکن است یک، دو، یا هر سه معیار را داشته باشند. تا زمانی که این قواعد ضمانت اجرایی حقوقی نیابند، رعایت کامل آن‌ها دشوار است.

۲. عدم تزئین جنگ: هدف این نظریه زیبا جلوه دادن جنگ نیست. به قول جان استوارت میل: «جنگ پدیده زشتی است، اما وضع تحقیرآمیز حس اخلاقی که القا می‌کند هیچ چیزی ارزش جنگیدن را ندارد، از جنگ هم بدتر است. انسانی که چیزی ندارد که برایش بجنگد، موجودی نگوین بخت است که از امکان آزاد بودن برخوردار نیست.»

۳. امکان بن‌بست اخلاقی: گاهی انسان‌ها در موقعیتی قرار می‌گیرند که هر انتخابی شنيع است و راه شرافتمندانه‌ای برای فرار وجود ندارد. مثل کسی که با دو نفر نامزد کرده و باید حتماً وعده خود را به یکی زیر پا بگذارد. این نکته یادآور است که حتی بهترین چهارچوب‌های اخلاقی نیز نمی‌توانند همیشه راه‌حل قطعی ارائه دهند.

نتیجه‌گیری

سنت جنگ عادلانه تلاش می‌کند راه میانه‌ای میان صلح‌طلبی مطلق و واقع‌گرایی خالص ارائه دهد. این رویکرد هم آرمان‌های اخلاقی را جدی می‌گیرد و هم واقعیت‌های سیاسی جهان را در نظر دارد. با وجود پیچیدگی‌ها و چالش‌های موجود، این سنت چهارچوب ارزشمندی برای تفکر اخلاقی درباره جنگ و صلح فراهم می‌آورد و به ما کمک می‌کند تا در دنیا پیچیده سیاست بین‌الملل، مسیر اخلاقی تری را انتخاب کنیم. جهان ممکن است «جای شری» باشد، اما این بدان معنا نیست که باید از تلاش برای رفتار اخلاقی دست‌بکشیم. حتی در دشوارترین شرایط، کوشش برای رعایت معیارهای اخلاقی اهمیت خود را حفظ می‌کند و راهنمایی‌ما در مواجهه با چالش‌های اخلاقی پیچیده باقی می‌ماند.

فرهنگ‌یگان

فرهنگ‌یگان

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE

فرهنگ‌یگان

چهارشنبه ۱۱ تیر ۱۴۰۴

شماره ۴۴۵۰

FARHIKHTEGANDAILY.COM

FARHIKHTEGANONLINE